

LBRIS

We know
books

PROSCHINITARUL

Sfintei Marii Mănăstiri Vatoped

ISBN: 960-7735-28-5

Copyright 2022 © Sfânta Mare Mănăstire Vatoped

EDITAT DE
SFÂNTA MARE MĂNĂSTIRE VATOPED
SFÂNTUL MUNTE ATHOS 2022

teia, rămasă până astăzi needitată; de asemenea și cuviosul Teofil Vatopedinul, care a ostenit la o succintă Cronică a Vatopedului.

Cu harul lui Dumnezeu, continuăm astăzi și noi munca lor, tipărind proschinatarul pe care îl aveți în mâini, alcătuit de părinți ai mănăstirii noastre, a cărui primă ediție a constituit, cu ajutorul lui Dumnezeu, începutul unei lucrări ulterioare însemnate de publicare a mai multor cărți de suflet folositoare, istorice, științifice și muzicale.

Se cuvin mulțumiri tuturor celor care, într-un fel sau altul, au contribuit la editarea tipăriturii de față.

*Egumenul Sfintei Cinstitei și Marii Mănăstiri Vatoped,
Arhimandritul Efrem*

Istoric

Sfânta și Marea Mănăstire Vatoped este zidită pe țărmul pitoresc al golfului cu același nume, aproximativ în centrul părții nord-estice a peninsulei Athos, la cinci minute distanță de mare.

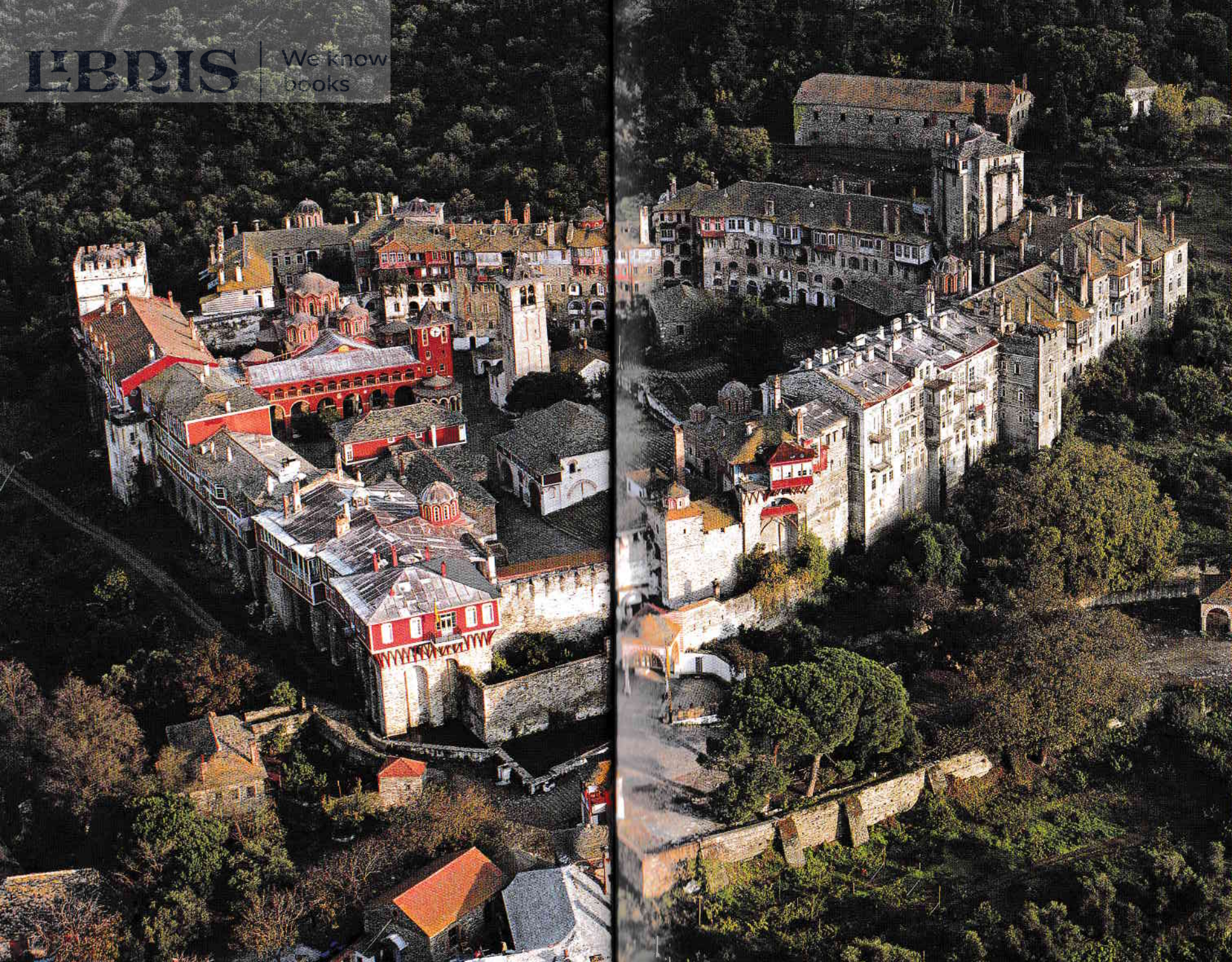
Conform tradiției athonite, mănăstirea a fost construită de împăratul Constantin cel Mare (324-337) și distrusă ulterior de Iulian Apostatul (361-363). Mai apoi este reînțelemeiată în a doua jumătate a secolului al IV-lea de împăratul Teodosie cel Mare (379-395), în semn de recunoștință față de Maica Domnului, pentru izbăvirea minunată a fiului său (Arcadie), care fusese luat de valurile mării furtunoase în dreptul Muntelui Athos. Arcadie a fost atunci adus în chip minunat la țărm, unde marinarii l-au găsit dormind lângă un tufiș (gr. βάλτος). Din această cauză mănăstirea a fost numită Vatoped (gr. Βατοπαίδιον): de la βάλτος (*vatos* – tufă,

Fig. 2. Maica Domnului salvându-l pe Arcadie.
Detaliu de gravură (1792).

LEBRIS

We know
books

tufiş) și παιδίον (*pedion* = copil). Varianta ortografică Βατοπέδι se bazează pe derivarea de la cuvintele βάτος (tufiş) și πεδίον (câmpie).

Aceeași tradiție ne poartă apoi în secolul al X-lea, când pirați arabi pradă și ard mănăstirea, măcelărindu-i pe monahi și luând cu ei în Creta, ca rob, pe ierodiaconul Sava (vezi istoria icoanei Maicii Domnului Vimatarissa, p. 65).

Biograful sfântului Atanasie Athonitul (a doua jumătate a sec. al X-lea) face referire la trei nobili din Adrianopol (Tracia de Răsărit), Atanasie, Nicolae și Antonie, ale căror nume sunt legate de Vatoped. Aceștia veniseră în Sfântul Munte aducându-și averile (în jur de 9.000 de galbeni), cu intenția de a întemeia o mănăstire. Sfântul Atanasie, știind că Vatopedul era ruinat în urma invaziei piraților, i-a trimis acolo să îl reclădească. Într-adevăr, într-un document al protosului Toma, datat din 985, întâlnim semnătura monahului Nicolae ca stareț al mănăstirii, fapt care constituie și cea mai veche atestare documentară a existenței ei.

Din două acte mănăstirești (999 și 1002) aflăm despre litigiul teritorial dintre mănăstirea Vatoped și mănăstirea Filadelfu, datorat faptului că cea din urmă fusese construită în apropierea Vatopedului, încalcându-i hotarele. Se pare că mănăstirea Filadelfu fusese înființată în perioada pustiirii Vatopedului de către arabi, lucru pentru care egumenul Nicolae se plânge protosului Sfântului Munte, revendicând dreptul de proprietate asupra ei. Prin actele menționate, mănăstirea Filadelfu este atribuită Vatopedului, confirmându-se astfel tradiția că cei trei nobili din Adrianopol nu înființaseră, ci reclădiseră mănăstirea Vatoped, ruinată de pirați.

Ulterior mănăstirea se dezvoltă în ritm rapid; în *Typikon-*

ul împăratului Constantin Monomahul (1045) va ocupa al doilea loc în ierarhia tuturor mănăstirilor din Sfântul Munte, poziție pe care a păstrat-o până astăzi. Dobândește de asemenea dreptul de a lua parte la Sinaxele din Karyes (reprezentată de stareț și patru însoțitori), de a ține o pereche de boi pentru pregătirea pâinii și de a avea o corabie pentru trebuințele mănăstirii.

În anii următori, Vatopedul primește un număr mare de metocuri, începând să se extindă atât înăuntrul cât și în afara hotarelor Athosului. Curând îi sunt anexate mănăstirile Ieropatoros, Verriotou, Kaletzi, Xystrou, Tripolitou, Halkeos și Trohala, precum și metocurile Proforiou, Perithorou, Hrysoupoleos, sfântul Dimitrie din Cassandra și încă două din apropierea Thesalonicului, toate aflate în afara hotarelor peninsulei athonite. Atrage de asemenea atenția împăraților bizantini. Constantin Monomahul (1042-1055) îi dăruiește în fiecare an 80 de monede bizantine de aur (*hyperpyre*) din vistieria imperială. În anii domniei lui Alexie Comneanul (1081-1118), mănăstirea pierde multe dintre metocurile sale din cauza deselor războaie, fapt pentru care împăratul îi închină mănăstirea Sfinților fără de arginți din Drama.

Spre sfârșitul sec. al XII-lea, fostul principe al Serbiei, Simeon Nemanja, și fiul său Sava (mai apoi primul arhiepiscop al Serbiei) erau călugări la Vatoped. Prezența celor doi sfinți conferă faimă atât mănăstirii cât și întreg Sfântului Munte. Sfântul Sava ia parte la delegații oficiale în Constantinopol, pentru reglementarea felurilor chestiuni legate de Sfântul Munte. La cererea sa, mănăstirea dăruiește sfinților sârbi pri-saca (*melissomandrion*) Hilandar, pentru a construi acolo

mănăstirea sârbească cu același nume. Șederea lor la Vatoped, precum și darul amintit, aveau să rămână pentru totdeauna în memoria poporului sârb, toți principii sârbi ulteriori fiind ocrotitori și binefăcători ai mănăstirii.

Epoca sfântului Sava a fost și perioada celei mai însemnate înfloriri a mănăstirii. Obștea numără acum nu mai puțin de 800 de călugări, iar, mulțumită contribuției celor doi sfinți, ansamblul arhitectural se lărgeste, fiind zidite și cinci noi paraclise. Odată cu înființarea mănăstirii Hilandar, între cele două obști s-a dezvoltat un fel de rudenie duhovnicească, până astăzi existând obiceiul ca reprezentanți ai mănăstirii Hilandar să aibă un rol central în slujba hramului mănăstirii Vatoped (25 martie) și vatopedinii la cel al mănăstirii Hilandar (21 noiembrie).

De-a lungul perioadei ocupației latine (1204-1265), dezvoltarea și progresul mănăstirii sunt frânate. Flota piraților catalani jefuiește și pustiește mănăstirile Sfântului Munte, silindu-i pe monahi să dezvăluie comorile ascunse. În aceste vremuri de restriște mănăstirea a pierdut multe din odorele și documentele sale cele mai însemnate.

După încercarea nereușită a împăratului Mihail al VIII-lea Paleologul (1259-1282) de a realiza unirea Bisericilor la Sinodul de la Lyon (1271), mănăstirea a trecut prin noi încercări. Potrivit tradiției, când susținătorii unirii cu catolicii se întorceau de la Lyon, au cotropit în drumul lor și Sfântul Munte, încercând să-i forțeze pe monahi să îmbrățișeze crezul unionist. Refuzul obștii Vatopedului a avut drept rezultat omorârea prin spânzurare a starețului Eftimie și înecarea în golful *Kalamitsi* a 12 călugări, precum și uciderea protosului din Karyes, sfântul Cosma Vatopedinul.

Fig. 4. Vechea școală Athoniada. Vedere generală.

La scurtă vreme, cu contribuția Paleologilor, mănăstirea a început din nou să înflorească. Andronic al II-lea (1282-1328) o socotește „rânduită dintotdeauna împreună cu cele dintâi și vestite”, întărindu-o economic, așa încât să reușească să revină la „situația și bunăstarea de odinioară”.

Năvălirile catalanilor sunt urmate de cele ale turcilor, care au drept rezultat ruinarea unor așezăminte precum și adunarea în marile mănăstiri a nevoitorilor răspândiți până atunci prin tot Sfântul Munte, pentru a scăpa de sălbăticia turcilor. Vatopedul, cu zidurile sale înalte și cele nouă turnuri, era o fortăreață de nebiruit și un refugiu sigur pentru monahi. Totodată, păzitoare și ocrotitoare fără odihnă a mănăstirii era Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu, așa cum dovedește fără tăgadă minunea săvârșită în aceste vremuri de icoana Paramythia (vezi p. 66).

În 1347 împăratul Ioan al VI-lea Cantacuzinul (1347-